

SIELOS KULTŪRA

Bepig tam apie sielos kultūrą kalbėti, kurs žino, kas siela yra. Bet ką supras tie, kurie to nežino? Jiems reiks daug pamąstyti. Tai nelengva. Todėl pasistengsime tai padaryti trumpais žingsniais.

Sakė jau ne tik tai kartą žmonės, rodydami silpnąjį ligonį: tai mat, kas žmogus. Bet ar tai, kas čia silpna, žmogus? Tegul žmogus bus apalpęs. Ar tuomet su juo nors kaip galima santykiuoti? Berods bando kiti apalpusį atgaivinti. Bet jie darbuojasi su jo kūnu. Jie nekalba su žmogumi. Ir neduoda jam patarimų. Nelaukia jų iš jo. Jie žino, kad dabar žmogus neatsilieps, kad nepateiks jiems nieko ir tuo tarpu gyvenime nieko nereikš. Vien žmogaus kūnas randasi jų akivaizdoje.

Tokiu būdu žmonės paprastai sprendžia apie tai, kas žmogus yra. Ir kaip matyt, jis randamas ne kūne, bet toje jėgoje, tame dvasiniame prade arba principo, kurs kūnu apsireiškia. Šitasdvasinis pradas kaip tik yra siela. Tik tai ji gali iš kito žmogaus į žmogų taip atsiliepti, kaip vien žmogus to ir tegali laukti. Kūnas pasilieka kūnu. O be sielos, be dvasinio prado jis čia niekas, kur žmogus svarbus.

Iš viso to tad ir aiškėja, kad žmogus yra minimas dvasinis pradas. O kadangi jį vadiname siela, reiks sakyti, kad žmogus yra siela arba siela yra žmogus.

Ši siela apsireiškia kūnu. Jis yra jos priemonė ir įrankis. Materinis dalykas vartojamas dvasinio. O kadangi dvasinis yra ir metafizinis, galime sakyti, kad metafizinieji turi viršų ant materinių.

Tuo mes pasakome, kaip iš tikrųjų esti. Kitaip tardami, mes žmogų apverčiame, mes materei pirmenybę suteikiame. O paprastame gyvenime žmonės, santykiuodami vieni su kitais, visomet tik skaitosi su dvasine gyvybe, kuri iš žmoniško pavidalo apsireiškia. Kūnas jiems toli ne taip svarbu.

Berods negalime be jo apsieiti, kada norime paveikti materinius dalykus. Bet kūnas visuomet tik turi priemonės reikšmę. Jis tik tėra padaras metafiziniam pradui apsireikšti. Tą neturėtume palikti nepastebėję .

Iš metafizinės pusės ir pareina ta galia, kuri kūną stato. Visa, kas auga, tik tokiu būdu pasidaro. Kitaip manyti yra neaiškumas. Taip tai regimasis žmogaus kūnas stovi tarp dviejų veiksmų. Iš paviršiaus jį spaudžia pasaulis. Jo įspūdžiams pasitikt kūnas visaip taikinas. Ir jis tikrai nyktų, jeigu nebūtų jam iš metafizinės pusės auginančių ir jauninančių galių.

Nereikėtų, sukeisti metafizines galias su kosmoso spėkomis. Mūsų laiku surasta, kad jos, būtent elektra, šviesa, šiluma ir t.t., paveikia žmogų. Tik nežinoma, kaip tai įvyksta, kad stiprėja judėjimo galia, o silpsta protavimo jėgos ar antraip. Tvirtinama kartais mokslininkų, būk simpatiškosios dirgsnių sistemos mazgas (plexus solaris) priiņmas kosmoso galias, bet ir metafizines, kaip jusnys (odos smegenys) ir dirgsnys pagauna regimojo pasaulio įspūdžius. Galvos smegenyse tie įspūdžiai ir tos galios susikaupia ir, perėjusios visokius pakitimus, pasidaro sąmonės turiniu. Veikiant metafizinėms jėgoms, kūnas auga, jaunėja; veikiant pasaulio spėkomis, pasaulio įspūdžiams, kūnas nyksta, senėja.

Todėl, apskritai imant, metafizinei esties pusei prisikreipdami, sutinkame jaunatvės galias. Žmogus jaunėja, kurs daugiau gyvena dvasiniu gyvenimu, o greičiau senėja, kuomet manymu, veikimu ir visu gyvenimu pasišvenčia materiniam gyvenimui.

Yra žmonių, kuriems sunku suprasti esties, arba visumos, sritį. Stebėtina. Seniau berods buvo tikima, kad jusnims prieinamas pasaulis esąs visas esties turinys. Kito nesą. Ir visi spėjimai apie nematomąsias šviesos varsas, apie negirdimuosius garsus esą tik svajonės. Dabar fizikos mokslas pažįsta visą eilę neregimų spindulių rūšių. Ir tūli fizikos mokslininkai tyrinėja vien tai, kas anapus mūsų jusnių pasaulio randasi.

Tokiu būdu mūsų laiku pasidarė aišku, kad visa, ką mes patiriame jusnių keliu, būtent akimis, ausimis ir t. t., yra tik dalis to, kas iš tikrųjų esti. O tūli žmonės dargi tvirtina, kad tai esanti tik labai menka dalis. Šitą supratus, nesunku numanyti metafizines, tai esti aukštesnes ir dvasines esties sritis. Tik jų nėra kitur, nėra jos erdvės skiriamos nuo paprastosios gyvenimo srities. Jos yra tik kitos būsenos. Kiekvienoj srityj tai, kas esti, yra tik kitu būdu. Kas yra kitos būties, kitos būsenos, gyvena ir kitoj esties srityje. Irgi neregimieji spinduliai, nors priklauso fiziniam pasauliui, nesiranda kitur kaip regimieji. Jie veikia šalia šiųjų, tik kitaip. Todėl jie ir tėra kitokiu būdu patiriami.

Apie sielą dėl viso šio reikia pasakyti, kad ji, arba, kitaip sakant, žmoniškasis pradas, patsai žmogus, yra gyventojas ne regimojo, arba jusnių, pasaulio, bet kitos esties srities, būtent metafizinės, dvasinės. Ir ji jusnių pasaulyje tegali apsireikšti, jeigu jai kūnas yra augęs.

Senovės išminčiai, bet ir aukštos dvasios kultūros mūsų laiko žmonės visomet yra sakę, kad dvasia-siela, su kūnu gyvenusi, jį tada palieka šiame pasaulyje pranykimui ir po tikro, amžių dėsnių nustatyto laiko naujai krypta į šį pasaulį. Tuomet jai kūnas naujai gimsta, auga, gyvena ir vėl nyksta. Ir parimusi dvasinėse srityse, ji vėl kreipiasi į kūno gyvenimo kraštą.

Taip dvasia-siela suprantama atskiru, savišku pradū. Ir pasidaro klausimas, iš kur jis kyla. Dažnai į šį klausimą lengva širdimi atsakoma.

Tikima, siela pasidaranti iš kūno. O kūnas gimsta iš kūnų, kurių pagrindas yra materė. Kad čia visokie dar slėpiningi dalykai painiojasi, tokiems manytojams visai nepareina į galvą. Bet kaip negalima įjodyti, kad tai, kas yra gyva, pasidaro iš negyvo, taip ir nėra įrodoma, kad dvasinis dalykas, kad toks reiškinykas kaip sąmonė pasidaranti iš kūno. Tiktai naivus manymas, kurs nenujėgia, ką reiškia sąmoningumas, kartais tiki, sąmonė esanti smegenų virpėjimas.

Be viso to, mūsų laiku dar sužinota, kad ir regimoji materė nėra pagrindinis daiktų dalykas. Fizikos mokslas tvirtina, materė pasidariusi iš eterio, jame vėl sutirpstanti. Eteris esąs erdvę pildantysis visų regimųjų dalykų pagrindas, šviesa, elektrika, magnetizmas, šiluma, betarpiniai jo reiškiniai.

Bet aukščiau jų yra dar ir kitų dalykų. Žinomi jusmai, jausmai, palinkimai, ūpai, geiduliai, mintys, sąvokos, spręsmi, išvados, protas, žinoma, ir išmintis, valia, meilė, teisingumas ir t. t. O visi tie dalykai negali būti menkesnės rūšies negu eteris. Todėl jiems, be abejonės, turi būti kitas pagrindas. Ir negali būti pasidarę iš eterio.

O visi jie savyje turi sąmoningumo, į visą, kas patiriama, visai nepalyginamą elementą. Toliau jie dargi patys yra žmogaus sąmonės turiniu. Ir niekaip negalima įrodyti, kad sąmonė pasidaranti iš materės arba iš eterio.

Išeiina iš viso to, kad minėtiems reiškiniams turi būti atitinkamas pagrindas. Ir tvirtina jau seniai išminčiai, kad visa visuma yra pagrinduota dvasia. Iš čia visa pareina. Ir daug teisingiau yra sakyti, materė esanti sutirštėjusi dvasia, negu tai, kad dvasia pasidaranti iš materės. Kaip ledas, tapęs iš vandens, vėl virsta vandenimi, taip ir materė virsta pagaliau eteriu.

Visiems tiems spėjimams, būk materė esanti viso pasaulio turinio pagrindas, būk iš jos pareinanti ir žmoniškumo pradas - siela, patsai žmogus, pagaliau priešinasi mūsų pačių nusimanymas. Žinome visi, kad mūsų kūnas, mūsų ūpų gyvata ir mūsų minčių gyvata yra mūsų sąmonės turiniu. Ir negali būt, kad sąmonė pasidaro iš savo turinio. Niekas, rodos, netvirtins, kad erdvė pasidaranti iš daiktų. Vien žinoma, kad jie randasi erdvėje, kad jų kiekviename yra ir erdvės.

Šitas palyginimas reiškia daugiau negu tik palyginimą. Yra jis beveik įrodymas. Berods įgyja šį svarbumą tik šviesiajai dvasiai-sielai. Naiviam protui jis nieko nesuteikia.

Dvasia-siela nelygiai gyva visuose žmonėse, nors ji visur tos pačios esmės. Vienu žmonių siela yra šviesesnė, kitų tamsesnė, vienu jį stipresnė, tvirtesnė, kitų silpnesnė, lėtesnė, vienu jį malonesnė, kitų žiauresnė ir t. t.

Galima visą laipsnių eilę pastebėti žiūrint į dvasių-sielų skirtumus. Žemiausiųjų laipsnių siela nieko nereikia pasauliui, ji yra be šviesos, be galios ir turinio, ji vien parodo, kad ji yra. Viduriniųjų laipsnių siela bus turtingos sąmonės. O aukščiausiųjų laipsnių siela bus šviesa ir galia, sąmonės turinys bus menkesnio svarbumo.

Žemiausiojo laipsnio žmogų galima vadinti miegančiuoju. To laipsnio siela dar beveik niekaip nesantykiuoja su pasauliu. Ji turi berods organizmą, turi kūną šiame pasaulyje pasijusti, nusimanyi. Pasaulis ir paveikia kūną. Kūnas atsiliepia. Bet žmogus pats sau gyvena giliame miege. Todėl užgimimas bei mirimas jam nedaug tereiškia. Šio laipsnio žmogus nebijo mirties. Nenumano jis dar skirtumo tarp gyvenimo su kūnu ir be kūno. Jusnių pasaulis jam dar nėra svarbus, dar nesirodo gyvybės versme. Tokio žmogaus sąmonė yra tuščia ir įgyja tik turinį akies mirksniui, kuomet pasaulis gyviau į kūną veikia. Vadysime šį žmogų primityvu. Mūsų laiku tokių žmonių maža tebėra ant žemės. Kartais įsigema vienur kitur vienas antras, bet visą tautą retai tebesudaro primityvūs žmonės. Sako, būk esanti viena antra tokių tautelių dar Azijoje ir Afrikoje. Tik reikia atsargiam būti. Greit galime pavadinti primityviais žmonėmis tokius, kurie jau šauniai yra pakilę.

Žmonėms gyvenant šiame pasaulyje kartotinai, jų esmė kiek pagyvėja. Sąmonėj pradeda rastes patvaresnis turinys. Slankioja jau visokių ūpų šešėliai, sukyla visokių linkimų, geidulių, skausmų debesėlės, gal sušvinta jau ir viena antra silpna mintis. Ir žmogus sujunda jų pagaunamas. Tada jis gyvena jau ant antro savo sielos kultūros laipsnio. Jau nebe tik miega. Jis jau ir sapnuoja. Ir ką jis apreiškia, yra jo sapnai. Vadysime tokį žmogų naiviu. Jų yra mūsų laikais jau daugiau negu primityvų. Vis dėlto jie sudaro tik mažą žmonijos dalelę. Žmonių dauguma jau yra aukščiau iškilusi. Ir tik viena antra tauta susideda iš tokių žmonių, kuriuos vadiname laukiniais ir beveik be kultūros. Bet yra jų ir tautose, kurios laikosi kultūringomis.

Kaip rodosi, žmonija susideda iš tikrojo sielų skaičiaus. Jos gyvena tai dvasinėje srityje, tada vėl jusnių pasaulyje, kuomet joms užgimsta kūnas. Ir taip pakaitomis šišion ir ten gyvendamos, jos tarpsta, auga, tvirtėja susitelkdamos tai vienoj, tai kitoj tautoj.

Tautos yra labai ypatingos žmonių draugijos. Sielos kultūros žvilgsniu kiekviena turi savo uždavinį. Ir sielos, kurioms reikalinga vieną tikrą uždavinį spręsti, užgimsta toje tautoje, kurioje tas sprendimas galimas. Dėl to kartais tautos didėja ir vėl kartais mažėja.

Bet tautos ir pakinta. Nepasilieka jos ant to paties laipsnio. Jeigu išauga arba išauginamos tautoje tokios padėtys, kurios netinka kilnesnioms sieloms savo gyvenimo uždaviniui spręsti, jos nesitelkia tokioms tautoms. Kitaip sakant: tautai nesirūpinant dvasios-sielos kultūra, jai neužgimsta kilnūs žmonės. Tad tvirtinasi vis daugiau blogosios padėtys, ir vis menkesnės sielos čia užgimsta.

Į visą žmoniją žiūrint, berods matyti nuolatinis, nors ir labai slankus žmonijos šviesėjimas. Berods nereikia žvelgti akimis, kurios tiktai kelioms vieno amžiaus minutėms yra atviros. Ir nėra tas šviesėjimas jusnių pasaulio dalykas. Žmonijos sielos gyvėja, šviesėja, stiprėja. Nors ir bus čia šen ten tamsėjimo ir gal net pranykimo.

Trečiasis tokio sielų šviesėjimo laipsnis yra pasiektas, kad žmogus jau pradeda brangiais laikyti pasaulio įspūdžius. Jis į juos žiūri kaip į savo ūpų, palinkimų ir geidulių priežastis, o į šiuos savo patyrimus — kaip į savo gyvybę. Jie sudaro jo sąmonei turinį. Ir tuo jis jaučiasi gyvėjančiu. Savo gyvybės versmę jis randa jusnių pasaulyje. Ir rūpinasi ja. Nori ją didinti, tvirtinti. Kaupiasi viso ko, kas gali jam daugiau sužadinti visokių geidulių ir juos patenkinti. Siela santykiuoja, nors dar nepilnai save žinodama, su pasauliu. Yra užkopusi ant budimo laipsnio.

Čia tai sielos bunda, bet nėra dar pabudusios. Iš tikrųjų jos dar sapnuoja, bet jau labai gyvai, kaip žmogus, kurs netrukus apleis sapnus. Visai jis priklauso nuo pasaulio turinio, kurs sielą visiškai paveikia. Koks tas pasaulio turinys yra, toks yra ir žmogus. Jis linksmas, kad saulė šviečia, o nuliūsta, kad dangus apsiniaukia. Galima žmogų palyginti į padirbtą žmogaus

pavidalą, kurs virvelėmis traukiamas šokinėja, lenkiasi, sukinėjasi. Yra jis tikrasis sapnuotojas, kurs nežino, ką daro, kas darytina.

Šio laipsnio žmogus jau apreiškia savo jėgas. Bet jis jas vien naudoja, jeib daugiau suradus sau visokių smagumų, visokių ūpo gyvatą erzinančių įspūdžių. Jis ieško turtų, kuria materinę kultūrą. Ir turtus traukdamas savęs pi, jis kitiems naudą ima. Todėl jis ir vadinamas svetnauda. Jis yra nelabs, kuomet savo geiduliais susiduria su kitu. Ir išeina iš to dažnai piktumas. Taip, tai šio laipsnio žmogus yra piktasis. Tokių žmonių yra visose tautose labai daug. Jie sudaro mūsų amžiais didžiausiąją žmonijos dalį.

Kiek daugiau pabudęs, kartotinai gyvens su kūnu, tai esti šiame jusnių pasaulyje, jis iškopsta ant aukštesnio, būtent ketvirto laipsnio. Čia jis jau jaučiasi sielos miego slegiamu. Ir dabar jį patsai stengiasi pabusti. Nebepasiduoda kiekvienam įspūdžiui. Iš savo asmens, iš jo branduolio ir esmės jis stengiasi vykinti savo tikslus. Atsižada tai vieno, tai antro įspūdžio arba geidulio, jeib už tai vėliau daugiau gyvybės žadančiaisiais pasimėgt galėtų. Taip jis nebėra aplinkumos žaislas. Nebėra mėtomas ir vėtomas savo ūpų ir geidulių, jis pats stengiasi viršų ant jų palaikyti. Žmoniškumo pradas jame darosi kaskart daugiau jo gyvenimo viešpačiu. Berods viso to žmogus dar vis tesiekia, jeib iš regimojo gyvenimo kuo daugiau gyvybės pajautimo pagavus. Irgi šito laipsnio žmogus dar vis tiki, jusnių pasaulyje esąs jo gyvybės pagrindas.

Bet ir kitaip dar stengiasi šis žmogus pabusti. Jam labai svarbu, kad visi jo patyrimai būtų visiškai aiškūs. Todėl jis nuolatai tyrinėja ir mąsto. Kiekvieną daiktą ir dalyką, bet ir kiekvieną jausmą, ūpą, geismą, kiekviena mintį ir sąvoką jis vis iš naujo apsversto. Gyvu būti jam reikią tiek, kiek sąmoningiesniu tapti. Jau nebejaučia gyvybės versmę pasaulio duoklėse. Nebesvarbu jam gyvybės pajautimą didinti visokių įspūdžių rankiojimu ir kaupimu. Jis pirm viso nori daug ir aiškių žinių turėti. Intelektualus turtas ir jo gyvumas rodosi jam gyvybe.

O ir ne vien tai. Šio laipsnio žmogus supranta gyvybę esant tame, kad sąmonės turinys nuolatai šviesėja. Todėl jis ir stengiasi, kiek tik įmanydamas, visame būti sąmoningu. Jis aiškiai numano savo esmės santykį su sąmone. Ji todėl jam labai svarbi. Sąmonės nykimas yra jam esmės pražuvimas. Mirtis jį todėl ir taip labai gąsdina. Bet todėl jis ir vengia visokių apsisvaiginimų. Intelektualės kultūros žmogus nori visumet blaivas ir skaidraus proto būti. Tiktai staigiai iškilęs į nepaprastą sąmonės šviesą, jis lyg pabūgęs ją drumsto kuo nors apsisvaigindamas. Bet toliau tuo ir gėdisi.

Tokiu būdu šio laipsnio žmogus stengiasi pabusti. Tačiau jis dar nėra tikrai pabudęs. Dar jis nežino, kas jo esmės gyvybės pagrindas yra ir ką jo sąmonė reikią. Vis dėlto šis laipsnis yra žmogaus sielos kultūros svarbiausias. Čia einami pirmutinieji saviškieji žingsniai. Čia žmogus visai rūpinasi pats savo pažanga, savo tobulėjimu. Jis kuria intelekto, protavimo kultūrą, kuri matyti ir iš žmogaus dirbamų daiktų. Kalbama ir apie technikos kultūrą. Ji padaro žmogaus dvasios antspaudą regimu. Kultūros kraštų žmonės priklauso žymia dalimi šiam laipsniui.

Aukštesnis už jį yra pabudusiojo žmogaus laipsnis. Žmogus čia yra jau savo gyvybės šaknis suvokęs savo esmėje. Jis žino esąs dvasia-siela. Ir jo minčių bei ūpų gyvati-dvi bei kūnas yra priemonės, įrankiai jusnių pasaulyje apsireikšti. Nebesilaiko jis menkesniu už pasaulio turinį. Nebelaukia jis gyvybės ir smagumų iš jo. Ir nebėra jis ūpų, geidulių bei minčių priklausomybėje. Jis stovi viršum visų jų. Ir apsireikią pilną savo žmoniškumą. Jo manymas, jo žodžiai ir veiksmai atspindi jo išmintį, jo meilę ir tvirtumą. Todėl ir sakoma, jis esąs kilnusus, gerasis, bet ir didysis žmogus. Visi jo pasistengimai siekia perdėm dar pilnesnio, tobulesnio žmoniškumo apsireikšimo. Todėl galima šį laipsnį ir vadinti žmoniškumo kultūros laipsniu.

Iš jo iškilęs žmogus yra pasiekęs dvasinio žmogaus laipsnį. Čia jau menkėja visiškai minėtieji asmens gyvenimo skyriai, būtent ūpų ir minčių gyvatos, nebekalbant apie kūną, kurios randasi žem žmogaus esmės. Bet toji pati labai žymiai šviesėja. Ir dabar visiškai aiškiai pasirodo,

kad žmogus yra dvasinės rūšies veiksnys šiame pasaulyje. Kad kilniajam žmogui maža arba beveik nieko nebereikia pasaulis ir jo dovanos, tada dvasinis žmogus ir nebededa svarbumo ant savo asmens gyvenimo. Visi asmens reikalai yra jam niekingi. Jis su asmenimi tik gyvena, santykiuot norėdamas su pasauliu.

Pagaliau žinomas yra dar dieviškojo žmogaus laipsnis. Bet apie jį, daug pasakyti nėra reikalinga. Jo šviesai ir galiai numanyti neužtenka mūsų laikų patyrimas ir numanymas. Jau kilnūs žmogus savo apsiareiškimoose daugumai vos yra suprantamas. Apie dvasinį žmogų ir protingiems sunku sužadinti reikiamą aiškumą. Ką tada bepasakysime apie dieviškąjį žmogų? Ir žiūrint į žmonijos padangį nuo praėjusiųjų amžių lig mūsų laikų, vos vienas visos žmonijos yra iškilęs lig paties dangaus čiukuro, vos keli stovi ant dvasinio žmogaus laipsnio, o nedaug buvo visuose amžiuose kilnių žmonių, ir tik paskutiniais amžiais randasi daugiau pabust pasistengiančiųjų. Bet daugumą sudaro vis dar tie, kurie pradeda pabust ir bunda.

Tokiu keliu tai žmonija vis žymiau virsta tuo, kas ji būti turi. Žmoniškumas iš lengvo vis daugiau įgyja šviesos ir vis daugiau tvirtėja. Bet negali iš karto vieno laipsnio žmogus užkopti lig trečio ar ketvirto, vieną arba du laipsniu peršokdamas. Kiekvieno laipsnio gyvenimas turi būti išgyventas. Vien galima greičiau ir tvirtiau jo uždavinius spręsti ir tokiu būdu kitus pralenkti. To nedaro daug žmonių. Todėl žmonija ir tik labai slankiai tegyvėja. Vos numanyti yra jos pažanga.

Nešama toji yra kūrybos galios ir valios. Bet ji ne vien apsiareiškia tomis sielomis, kurioms užgimsta kūnas šiame jusnių pasaulyje, bet ir to pasaulio turiniu. Tūliems tėra šisai suprantamas. Todėl ir sakoma, būk aplinkuma esanti vyriausioji, jeigu ne vienatine žmogaus auklėtoja.

Teisybė yra, kad žemųjų laipsnių žmogus beveik vien tėra auginamas aplinkumos, gamtos. Ji jį glosto ir plaka, kol nesužadina jo esmės atsiliepimą ir tada jos pasistengimą. Toliau tada jau dirba tarsi talkoj žmogus ir aplinkuma. Žmogus pats padaro ją ir visą gamtą savo priešu. Jis kovoja su ja. Įsikalba, kad reikia kovoti už būvį. Ir pasidaro vieną skaudumą po kito. O tie skaudumai, toliau dargi ir skausmai jį žadina, mokina. Ypačiai trečiojo laipsnio žmogui pasaulis su savo duoklėmis daug reiškia. Žmogus tiki, tenkindamas savo geidulius ir troškimus, sau laimėsiąs smagumą, gyvybės, o pasidaro po trumpos, menkos linksmybės kančių ir pagaliau mirtį.

Kuo daugiau jis gyvėja, tuo daugiau jam jo aplinkumos irgi žmonės reiškia. Bet kaip tik tada jo kančios didėja. Nieks tiek žmogaus neskaudžia kaip kitas žmogus. baisiausioji žmonijos kankynė yra karai. O jie keliami žmonių.

Bet žmonėms pažengus, žmogus įgyja žmogaus tarpimui ir kitą reikšmę. Jis paveikia savo draugus žmoniškumo apraiškomis. Žmonės kuria mokslą, meną ir dorovę. Ir visu tuo jie žadina vienas kitą. Moksle, mene ir dorovėje žmoniškumas patsai glūdo. O tomis priemonėmis jis tada pasiekia žmogų. Nebėra tada aplinkumoj tiktai žiauriosios gamtos ir jos spėkų, nebėra tiktai augmenijos ir gyvijos, arba, sakysime, gyvuliškosios žmonijos. Jau pati žmonija pradeda veikti, pradeda žmonių pažangai kiek reikšti.

Pradžioje svarbiausias dalykas yra mokslas. Jis plačiausiai vartojamas, ypačiai ant intelektualės kultūros laipsnio, žmogui auklėti. Bet iš lengvo menas ir dorovė įsigali. Keli meno spinduliai jau sušvinta ir žemųjų laipsnių žmonėms. Tik labai maža jie jiems teikia. Pakilusiems jie yra galingi gyvėjimo akstinai.

Bet kaip tuomet paties žmogaus esmės pasistengimas daugiau reiškia, taip ir tiesusis kitų žmonių žmoniškumo prado veikimas žmones gyviau žadina. Kilnūs žmogus todėl kitiems yra galingiausias žmoniškėjimo akstinas. O jam pačiam vėl kitas, kilnesnis žmogus daug reiškia. Toliau, dvasinis be tarpininko pasiekimas sielos jau svarbus, kol nesantykiuoja žmogus sąmoningai su visumos Pagrindu.

Ant visų keturių pirmųjų laipsnių svarbiausioji žmogaus žadinimo priemonė yra antroji lytis. Abiejų lyčių gimties santykiavime apsiareiškia kartu gamta ir žmogus. Iš gimties gyvenimo tų

laipsnių žmonėms pasidaro daugiausia džiaugsmo ir daugiausia skausmo. Geidulių žmogui (trečiojo laipsnio) gimties santykiavimai virsta labai dažnai pragaru.

Visiškai pakinta žmogaus pažangos akstinai ant kilniojo žmogaus laipsnio. Jo reikmenės aiškiai skiriasi nuo tujų, kurių nori žemesniųjų laipsnių žmonės. Bet ir tų laipsnių kiekvienas turi savuosius. Žmonės kalba apie savo būtinumus. Sako negalį gyvent be vieno ar kito dalyko. O tai dažnai ir yra teisybė. Tiktai jų norimas dalykas tegali juos paveikt ir juose sukelti daugiau gyvybės pajautimo. Todėl ir negalima pakeisti vieno laipsnio reikmenes su aukštesniojo. O įkalbinėjimai nieko nepadaro. Nors žmonės ir sakys, žmogus „prisivertęs“. Jis tikrai kitokiu tepasidaro sielos augimu. Ir tik tada žmogus greičiau galės pakopt nuo vieno ant aukštesnio laipsnio, jeigu jame bus sužadintas jo paties sielos pasistengimas. Tatai bus tikriausiasis prisivertimas.

Todėl nereikėtų norėti padaryti iš kiekvieno žmogaus iš karto tobulą. Išmintingasis neverčia kitų žmonių gyventi jo dėsniais. Jis jiems teikia pagalbos, kuri tinka jų laipsniui. O kur jo pagalba nepriimama arba nenorima, čia jis palieka žmones gyvenimo mokyklai, pačiam likimui.

Tik jis nesiliauja rūpinę savo budimu ir budėjimu. Tuo jis daugiausia suteikia pagalbos visai savo aplinkumai. Sielos žadinamos kuo galingiau gyvosios, budriosios sielos spindulių. Gali šios pareiti iš skaidriojo mokslo, iš didžiojo meno veikalų ir tikrosios dorovės, bet jos ir gali spindėti stačiai iš gyvosios, šviesiosios pabudusios kitos sielos. Žmonės todėl yra leisti į šį pasaulį bendram, draugingam gyvenimui. Ir žmonės, kurie rūpinasi savo sielos kultūra, turėtų naudoties savo ir kitų kilimui visomis priemonėmis.

Bet pagaliau reikia pažinti dar ir viso to pagrindą. Jam pažymėti tinka veikiau žodis „galia“. Ji yra ta pati, kuri visą pasaulį, visą visumą kuria. Ji yra jos pagrindas, bet todėl irgi žmogaus esimo pradžia ir pabaiga, žmoniškosios sielos siela. Į šią galią, amžinąją išmintį ir meilę bei teisybę ir grožę, žmogus turėtų nuolatai būti atsigręžęs. Tuomet ji liejasi į sielą ir ją pildo amžintąja savo šviesa ir galia.

Tuomet žmogaus siela įsigali. Visi jos gabumai pradeda veikti. Ji įsineša į pasaulį. Ir čia kuria žmoniškumo kultūrą. Nėra tai skausmai ir nelaimės, kurias gimdo materinė ir intelektualinė kultūra, bet džiaugsmas, laimė ir palaima. O to ilgisi visas pasaulis. Visa gamta žvelgia aukštyn į žmogų, laukdama, kad jis būtų pagaliau žmonišku. Šitą ilgesį žmogus turėtų patenkinti. Jam tai yra galima.

Tik minėtuojų atsigręžimu jis turėtų daug daugiau rūpintis. Paprastai vadiname jį tikyba. Ji daug reiškia ant visų sielos kultūros laipsnių. Pirma ji yra tik santykiavimas su gyvenimo slėpiningumu, tada pilnosios gyvybės pasiilgimas. Bet pagaliau ji yra santykiavimas su dvasiniu visumos Pradu. Iš to santykiavimo plūsta sielos kultūrai visa galia. Ji tada ir veda žmogų tobulybėn.

Vydūnas, Darbymetis. 1924, Nr. 8., p. 8 - 22.

Naujoji sąmonė. 1991, Nr. 3, p. 17 - 22.

Raštai, III t., p. 291-303

